

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Stille storm

Silent storm

Silje Økland

Kandidatnummer 9

BLU3-1006

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett

Barnehagelærer

Innleveringsdato: 6.januar 2019

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

HVORDAN ARBEIDER PEDAGOGENE MED TILKNYTNING HOS DE STILLE BARNA I BARNEHAGEN?

1.	Innledning	3
	1.1 Problemstilling	3
2.	Teori.....	4
	2.1 Stille atferd	4
	2.2 Tilknytning	5
	2.3 Relasjoner	6
	2.4 Selvbilde og selvtillit	8
3.	Metode	8
	3.1 Valg av metode	8
	3.2 Reliabilitet og validitet	9
	3.3 Pilot	9
	3.4 Valg av informanter	10
	3.5 Etske hensyn.....	11
4.	Empiri	11
	4.1 Stille barn	11
	4.2 Tilknytning	12
	4.3 Relasjoner	13
	4.4 Selvbilde og selvtillit	14
5.	Drøfting	15
	5.1 Stille barn	15
	5.2 Voksenrollen	16
	5.3 Organisering av barnegruppen	18
	5.4 Systematikk og observasjoner	19
	5.5 Leken som inngangsport	20
	5.6 Foreldresamarbeid	21
6.	Avslutning	22
7.	Litteraturliste	23
8.	Vedlegg	
	8.1 Vedlegg 1: Informasjonsskriv	
	8.2 Vedlegg 2: Intervjueguide	

1. Innledning

«De står der for seg selv, kanskje later som de er opptatt med noe. De ser ned, tar ikke initiativ, selv ikke når noen kommer bort og prøver å få kontakt». (Lund, 2004, s. 9). Da jeg startet å jobbe som vikar i barnehagen oppdaget jeg at det var flere barn som var stille. De tok ikke kontakt med meg som de andre, og den gangen tenkte jeg at dette var fordi jeg var ny og ukjent. Men da de etter lengre tid fortsatt ikke ønsket kontakt førte dette til at jeg ønsket å finne ut hva som gjorde at de ikke ville delta i aktiviteter slik som de andre barna. Hva som gjorde at de ikke var like aktive i lek, og hvordan man kunne danne gode relasjoner med disse barna slik at de ble trygge på seg selv og omgivelsene. Det vises at barn som har vokst opp med å være stille kan senere utvikle ulike depresjoner, angst lidelser, psykosomatiske problemer og de opplever sosial tilbaketrekking (Bru, 2011, s. 18). Forskning viser også at sjenanse assosieres med sosial mistilpasning og problemer med jevn aldrene (Lund, 2012, s. 15). Desto viktigere er det at ansatte i barnehagen har kunnskap om dette temaet.

Når man snakker om barn med atferdsproblem er det ofte man tenker på de utagerende barna. De som «tar plass» i barnehagen, og som man med en gang kan høre eller se når man ankommer barnehagens rom. Forskning viser at innagerende atferd er like utbredt som utagerende atferd, og at de stille barna ofte ikke blir sett (Lund, 2004, s. 22). I stortingsmelding 19 står det at alle barn har behov for å bli møtt som individer, og med det utgangspunktet de selv har med seg (Kunnskapsdepartementet, 2015). Ikke alle barn oppsøker lærings situasjoner på eget initiativ og får ikke samme muligheter for mestring og deltakelse som andre. Barnehagen må se disse barna og sørge for at de får ta del i de viktige erfaringene som barnehagen kan tilby.

1.1 Problemstilling

Jeg er nysgjerrig og interessert i hva jeg kan gjøre når jeg er ferdig utdannet barnehagelærer med de stille barna, og på bakgrunn av mine egne erfaringer ble dermed problemstillingen:

Hvordan arbeider pedagogene med tilknytning hos de stille barna i barnehagen?

Jeg ønsker å finne ut om hvordan tilknytningen mellom barn og voksen kan påvirke hvordan disse barna blir sett, og hvordan relasjonene mellom den voksne og barnet kan hjelpe barna til å få ut sine følelser og tanker. Jeg vil blant annet se på hva Bowlby sier om tilknytning og litt om trygghetssirkelen og hvordan denne blir brukt i praksis. Videre vil jeg også gå inn på selvbilde og selvtillit, og om dette kan ha påvirkning på de stille barna og måten de danner relasjoner med voksne og barn. Jeg velger å avgrense oppgaven mot de eldre barna fra 3- 5 år. Da det er flere begreper knyttet til denne atferden, velger jeg å bruke betegnelsen «stille barn» i denne oppgaven, da jeg retter fokuset mot hele gruppen av barn som viser denne atferden av ulike grunner.

2. Teori

I dette kapitlet presenteres teori som er relevant for denne oppgavens problemstilling. Da fokuset i denne oppgaven er de stille barna og tilknytning, og hvordan pedagogene arbeider med dette har jeg sett på teori som støtter oppunder disse to temaene. Jeg vil ta for meg relasjon barn- voksen, tilknytning og dens betydning for barn og tilslutt hvordan selvbilde og selvtillit kan påvirke barn og deres væremåte.

2.1 Stille atferd

Det er mye forskning på barn som har utagerende atferd, og jeg opplever at det også er et stort fokus på dette området både i barnehage, skole og media. Men forskning viser at det er like mange barn med innagerende atferd, som det er barn med utagerende atferd (Lund, 2004, s. 22). Som en benevnelse for de barna som ikke snakker eller gjør så mye ut av seg er det knyttet flere ulike begrep som tilbaketrukkethet, introvert atferd eller innadventhet (Lund, 2004, s.19). Ingrid Lund definerer innagerende atferd som en atferd der følelser, opplevelser og tanker holdes og vendes innover mot en selv. (Lund, 2012, s. 27). Barn som ikke viser disse følelsene kan fort virke avvisende fordi man tolker deres kroppsspråk med lite øyekontakt og mimikkfattig ansikt (Barsøe, 2010 s, 30). Disse barna er ikke innagerende, men de viser en innagerende atferd i de situasjonene som er vanskelig for barnet (Lund, 2012, s. 25). Alle barn er forskjellige med ulike behov, følelser og måter å oppleve og reagere på (Barsøe, 2010, s.28).

Ogden (2001, i Lund, 2004, s. 22) skriver at det kan være både biologiske, psykologiske og sosiale forklaringer på at noen barn utvikler ulike atferdsproblemer. Biologiske teorier forklarer at atferdsproblemene kan være knyttet til arv og medfødt disposisjon (Lund, 2004, s. 22). Personligheten dannes av de ulike trekk som barna har der hvor noen barn kan være lite sosiale, stille og passive, mens på den andre siden sosiale, utadvendte og aktive (Eychenk, i Lund, 2004, s. 22). Bru skriver om Lazarus` teori som legger vekt på tanke og vurderingsprosesser der våre emosjoner blir knyttet til vurderinger av våre behov, mål og ønsker som blir tilfredsstilt eller truet i situasjoner vi opplever (Bru, 2011 s. 21). Frykt vil oppstå hvis et behov er truet, og vurderingen til barnet kan da være unngåelse for å takle situasjonen (Bru, 2011, s. 21). Barnas vurdering av situasjonen kan være påvirket av deres biologi, erfaring og hvilke muligheter de har for å takle utfordringen (Bru, 2011, s. 22).

Temperament har også vært brukt for å beskrive ulike atferds uttrykk hos mennesker helt tilbake til antikken (Flaten, 2018, s. 58). Temperament er medfødte trekk hos et menneske, og forklarer variasjon i følelser, oppmerksomhet og atferd (Flaten, 2018, s. 59). Det gir oss indikasjoner på ulike reaksjonsmåter, og som særlig kan vises når barnet er utrygt eller stresset (Flaten, 2018, s. 59). Psykologiske teorier fokuserer på at noen barn er mer motstandsdyktige enn andre, og man ser på de individuelle forskjellene hos hvert barn (Lund, 2004, s.22).

Manglende tilknytning kan også påvirke barnet i hvor rustet det er til å møte livet som venter (Lund, 2004 s. 22). Mens de biologiske og psykologiske teoriene fokuserer på det indre hos barnet, vil de sosiale teoriene legge mer vekt på de ytre faktorene. Mulighetene eller begrensningene barnet har i miljøet og kulturen rundt seg kan påvirke barnet i negativ eller positiv retning (Lund, 2004 s. 23). Utviklingen av innagerende atferd kan også påvirkes av oppdragelsesstil der man som voksen er autoritær og ettergivende (Lund, 2004, s.23).

Når atferden til barnet hemmer læring, stabile og trygge relasjoner, og barnet får en frykt for å vise sårbarhet blir dette en utfordring både for barnet og omgivelsene rundt det (Lund, 2012, s. 22). Når barnet føler seg utrygg i de ulike situasjonene, kan dette kan igjen påvirke den åpne kommunikasjonen og samarbeidet til barnet (Lund, 2012 s. 22). Kirsten skriver at den beste støtten et barn kan få er at de har en voksne med en god relasjon til som tar seg til å støtte barnet i ulike sosiale situasjoner, og samtidig anerkjenne følelse barnet har (Flaten, 2018, s. 33).

2.2 Tilknytning

Erfaringer som barn får i relasjoner til andre voksne, blir en viktig del av barnets selvforståelse og hvordan verden oppleves som trygg eller utrygg. Tilknytning handler om de sosiale og emosjonelle båndene som barnet har til sine omsorgsgivere (Haugen, 2015 s. 126). Tilknytningen etableres allerede i det første møtet etter fødselen og danner grunnlaget for videre utvikling, og er helt avgjørende for barns psykologiske utvikling (Brandtsæg, Torsteinson & Øiestad, 2013 s. 16). Bowlby støtter denne teorien og mener tilknytning er medfødt og at det er en atferd som tilfredsstillt menneskets behov for nære relasjoner til omsorgspersoner (Haugen, 2015, s. 127). Han hevder at barnet er preprogrammert til å utvikle en følelsesmessig relasjon til en omsorgsperson, og at denne omsorgspersonen utgjør en trygg base for barnet (Haugen, 2015, s. 128). Omsorgspersonen er dermed av stor betydning i barnets utforskelsestrang til utviklingen i lek og dannelsen av sosiale relasjoner. Ved en trygg tilknytning kan man se at barnet er utforskende til sine omgivelser og for fremmede, det gråter når omsorgsgiveren går og viser glede når omsorgsgiver kommer tilbake (Fardal, 2010, s. 5). Man ser tydelige reaksjoner ved omsorgsgiverens nærhet og at dette er en trygg base for barnet (Fardal, 2010 s. 5). Forskning viser at ved tilknytning til stabile voksne som reagerer sensitivt på barnets behov utvikler barnet sosiale og følelsesmessige evner (Brandtzæg et al., 2013 s. 16).

Når barn blir usikre og ikke er trygge på situasjoner de er i kan dette utarte seg på ulike måter. Lise Barsøe skriver at noen barn kan vise tegn på angstelse og usikkerhet ved å bli stive, keitete eller slappe i kroppen (Barsøe, 2010, s. 32). På en annen side kan barna også reagere med utagering eller trassreaksjoner hvis de blir presset for hardt til å gjøre noe som virker skremmende for de (Barsøe, 2010, s. 36).

Det er vanskelig å tolke disse signalene barna gir da de kan ønske å skjule sin frykt og usikkerhet for hva de føler, og som voksen kan det bli vanskelig å bruke vår evne til anerkjennelse og empati.

Trygghetssirkelen er en fremstilling bygget på mange års forskning på hvordan de grunnleggende behovene henger sammen (Brandtzæg et al., 2013 s. 18.) Trygghetssirkelen fremstiller dynamikken mellom avhengighet og selvstendighet (Brandtzæg et al., 2013 s. 19). Barnet utfordrer sin selvstendighet og utforskertrang på den øvre linjen, mens den nederste sirkelen viser barnets avhengighet og beskyttelsesbehov. Trygghetssirkelen er like aktuell i alle aldre i barnehagen, men en femåring vil kunne bruke den på en annen måte enn en 1-åring da de eldre barna er mer i stand til å forstå hva som skjer, og kan i større grad håndtere følelsene enn hva de yngre barna gjør (Brandtzæg et al., 2013, s. 20). De stille og forsiktige barna kan lett falle ned i den nederste sirkelen med utrygghet og lett føle motstand (Brandtzæg et al., 2013, s 63).

2.3 Relasjoner

Gjennom livet er vi i ulik grad i kontakt med andre mennesker rundt oss. Kompetansen og kunnskapen den voksne har for å gå inn i relasjon påvirker kvaliteten på kontakten (Askland, 2013, s. 19). For å gå inn i en god relasjon og for å utvikle et samspill sammen med barn, spiller denne kvaliteten en stor rolle (Askland, 2013, s.19). En rapport fra mor- barn studien i 2014 (FHI, 2014, i Ogden, 2013, s. 64) viste at det er en klar sammenheng mellom voksen- barn relasjonen i barnehagen, barns atferd og språklig fungering ved fem års alder. Studien viste at en god relasjon viste mindre problematferd i barnehagen (FHI, 2014, i Ogden, 2013, s. 64). For at barna selv kan utvikle evnen til å vise empati, toleranse og omsorg ovenfor andre, er de gode relasjonene hvor barna opplever å bli forstått og akseptert av betydning (Askland, 2013, s. 19).

Forholdet mellom voksen og barn er et asymmetrisk forhold som preges av at den voksne har evne til å se fremover og videre sette sine egne behov til side (Askland, 2013, s. 22). Disse behovene preger måten man går inn i en relasjon på, og påvirker videre måten man tolker barnets språk (Askland, 2013, s.37). Den voksne får en maktposisjon, og dette forholdet er viktig å ta innover seg når man vurderer seg selv som rollemodell (Flaten, 2018 s. 52). Kontakten er i dynamisk utvikling, og endrer seg derfor hele tiden (Askland,2013, s.23). Som et menneske har man tanker og erfaringer som er viktig i en eget liv og som videre kan påvirke kontakten man har med barn.

I situasjoner hvor man møter på barn som enten lukter vondt, er skitne, eller at barnet har en personlighet man ikke liker, må den voksne gå inn i seg selv å tenke hvordan disse følelsene videre preger kontakten med barna, og hvordan en videre kan yte omsorg for barnet (Brandtsæg, et al., 2013, s. 17). Dette gjelder også i møte med de stille barna. Barn lærer gjennom kontakt med voksne, og de rammene vi har for å inngå i et kontakt forhold preger også rammene for barnas læring (Askland, 2013, s. 26). De voksne er forbilder for barna, og i barnehagen er også denne læringen viktig for barna i formelle og uformelle settinger (Askland, 2013, s. 27). I vår avhengighet av å være i relasjon og i et fellesskap med andre mennesker blir vi også sårbare (Lund, 2012, s. 62). Vi utsetter oss for å bli forlatt, bli ensom, miste vår selvstendighet og for å bli krenket (Lund, 2012, s. 62). Det er i dette feltet de stille barna står i. Tausket skaper avstand og gjør at man ikke trenger å forholde seg til de andre i en meningsutveksling og dialog (Lund, 2012, s. 62). Det gjør at de får være i fred med tankene sine, men de mister fellesskapet. Tilbaketrekking fra sosiale situasjoner fører til ensomhet, men det gir også en kontroll over situasjoner (Lund, 2012, s. 62).

I dansk forskning utført av Nielsen, Tiftikci og Søgaard Larsen (2013, i Ogden, 2015 s. 65) viste det at høy kvalitet i barnehagen forutsatte at det var gode relasjoner mellom pedagog og barn. Forskerne la vekt på at pedagogene skal være oppmerksomme på alle barn og at de jevnlig skal samhandle med hver enkelt. Pedagogene skal vise nærhet og omsorg, være lydhør og tilgjengelig. Pedagogene skal reagere på barnas uttrykk og behov, vise respekt og uttrykke verbalt og non-verbalt at han forstår barnas følelser. Nielsen et.al (2013) skriver også at gjennom hele barnehagen skal pedagogen være primærkontakt for en mindre gruppe barn.

Utviklingspsykologen Daniel Stern kaller en måte å nærme seg barnet på for affektiv inntoning (Askland, 2013, s. 32). Ved å tone seg inn på barnets behov og kroppslig kommunikasjon kan man tolke de signaler barnet ikke klarer å få frem verbalt (Brandtzæg et al., 2013, s. 36). Via ulike sanseinntrykk kan barnet få anerkjent sine følelser, og det kan bidra til at barnet kan åpne seg mer (Brandtzæg et al., 2013, s. 36). Barnets non-verbale språk kan si oss like mye som det verbale uttrykket (Askland, 2013, s. 32). Kvello skriver om å skape en trygg tilknytningsstil ved blant annet mentalisering (Kvello, 2010 s. 50). Mentaliseringen handler om å forstå barnet og dets behov og skjønne deres særtrekk (Kvello, 2010 s. 51). Ved å være emosjonell tilgjengelig, sensitiv og vise omsorg og- trøst når barnet trenger det, bidrar man til en emosjonell nærhet og tilknytning (Kvello, 2010 s. 51). Norges forskningsråd viser til at det er svært viktig for pedagogene å ha kunnskap om trygg og utrygg tilknytning i barnehagen, og som sekundære omsorgsgivere er kunnskap om dette temaet avgjørende for hvordan barna forstår og regulerer seg selv (Grønli, 2014).

2.4 Selvbilde og selvtilit

Et av de grunnleggende tingene som er i et menneske er personligheten vår (Kvello, 2010, s. 28).

Personligheten gjør oss til den vi er og skiller oss ut fra andre og gjør oss til spesielle individ (Kvello, 2010, s.28). Personligheten vår gjør at en kan tenke, føle og handle i ulike situasjoner (Kvello, 2010 s.28).

Når barnet vokser opp vil barnet ha et bilde av seg selv av hvem det er, i forhold til andre (Haugen, 2015, s. 132). Allerede fra barnet er født får det respons på sine handlinger fra sine omsorgspersoner (Haugen, 2015 s. 134). Jesper Juul skriver at vi utvikler vår selvfølelse i kraft av to hovedretninger; når minst en person av de betydningsfulle personene i våre liv «ser og anerkjenner oss som vi er, og når vi opplever at vi er verdifulle for andre mennesker slik vi er» (Juul, 1996, i Beinset & Theie 2011, s. 78). Mead (1934) skriver om «de signifikante andre» og hvordan disse påvirker som rollemodeller (Kvello,2010 s. 205). Man speiler seg i andres reaksjoner på dem, og videre handler og tenker ut i fra dette (Kvello, 2010 s. 205). Reaksjonene barna får på seg selv er derfor svært viktig. Hvis man møter barnet på en anerkjennende måte og hvor barnet får en positiv bekreftelse på seg selv, vil dette bidra til å utvikle barnets selvbilde (Askland,2013 s.37). De signifikante andre har en påvirkning på vår selvoppfatning, og via bekreftelser og mestringserfaringer, tilbakemeldinger og aksept er dette med å styrke bilde av oss selv (Kvello, 2010 s. 54).

3. Metode

I metoddelen vil jeg ta for meg hvordan og hvorfor jeg har arbeidet med metode, og hvordan jeg har kommet frem til mine funn. Metode er en måte å finne frem til kunnskap eller etterprøve kunnskap, og hjelper oss å samle inn informasjon (Dalland, 2017, s.51-52). Metoden er en framgangsmåte for å løse problemer, og videre komme frem til ny kunnskap (Dalland,2017 s. 51). Man kan dele metode inn i to ulike forskningsstrategier, kvalitativ og kvantitativ (Ringdal, 2013, s. 24). Den kvantitative er basert på informasjon gjennom tall og tabeller, og krever et stort antall enheter. (Ringdal, 2013, s. 24). Kvalitativ metode baseres på tekstdata, og få enheter eller informanter (Ringdal, 2013, s. 24).

3.1 Valg av metode

Da problemstillingen er «Hvordan arbeider pedagogene med tilknytning hos de stille barna?» tenker jeg at kvalitativ metode passer best til denne problemstillingen. Jacobsen beskriver kvalitativ metode som en induktiv metode for å samle inn data ved hjelp av ord, setninger og uttrykk (Jacobsen,2015 s. 56). Data som blir uttrykt på denne måten er gjennom samtaler med mennesker eller der mennesker uttrykker seg muntlig eller skriftlig (Jacobsen, 2015 s. 56).

Ved å samle inn data kvalitativt går man mer i dybden, og åpenheten i denne metoden gjør at disse dataene egner seg mer til å utforske mer om et tema (Jacobsen, 2015, s. 56). I denne sammenhengen tenker jeg at den kvalitative metoden vil gi mest mulig dybdesvar på det jeg ønsker å undersøke. Jeg fant det derfor naturlig å velge intervju som metode for å samle inn data. Ved å samle inn data ved hjelp av intervju får man frem den enkeltes persons holdninger og oppfatninger rundt en sak (Jacobsen, 2015, s. 88). På denne måten får vi også en forståelse og mening i hva som legges i de ulike forhold. Da selve intervjuet, bearbeidelse av data og store datamengder tar tid, velger jeg å bruke kun fire informanter fra fire ulike barnehager til å samle inn data. Intervjuene vil bli individuelle, og skaper en en-til-en relasjon som kan skape tillit og åpenhet (Jacobsen, 2015, s.89). Ulemper ved denne formen for innsamling er at dataene kan bli for individualistiske (Jacobsen, 2015, s. 89). Man får da på denne måten ikke samlet informasjon om hvordan pedagoger jobber med de stille barna i flere barnehager, men et innblikk i hvordan det gjøres.

3.2 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet og validitet er egenskaper som brukes når man skal vurdere kvaliteten til et mål (Ringdal, 2013 s. 96). Reliabilitet vil si det samme som pålitelighet, og om målingene en tar gir samme resultat (Ringdal, 2013 s. 96). Validitet vil si gyldighet, og om en faktisk måler det en måler (Ringdal, 2013 s. 96).

Reliabiliteten i denne studien kan bli feil, det vi si at i det jeg spør pedagogene om spørsmål som de har mye erfaring og kunnskap om, kan det likevel bli målefeil ved at informantene kan si noe, men mene noe annet (tolking) eller man kan skrive feil hva som bli sagt. For å unngå mest mulig tolkning har jeg transkribert alle intervjuene til bruk i empirien. Dette er med på at svarene som blir gitt blir mer pålitelige. Ved å velge pedagoger som har erfaring innen barnehage, og igjen ulike barnehager tenker jeg studien er valid. De har arbeidet i dette fagfeltet over lengre tid, og har god kunnskap om temaet. Informantene kan bare svare for hvordan de selv arbeider med de stille barna, man får derfor bare et innblikk i hvordan disse fire pedagogene arbeider med temaet.

I forkant sendte jeg ut intervjuguide (vedlegg 2) slik at informantene kunne forberede seg til intervjuene. Informantene ga uttrykk for at de syntes det var positivt at spørsmålene ble sendt ut på forhånd. I etterkant har jeg tenkt at det både er positive og negative sider knyttet til det. Positivt ved at informantene hadde et innblikk i temaet og kunne forberede seg, men samtidig at svarene derav ikke ble spontane. Dette kan være med å svekke validiteten i oppgaven.

3.3 Pilot

I forkant av studien hadde jeg en pilotstudie. Pilotstudien er med på å øke reliabiliteten i undersøkelsen da man kan finne ut om spørsmålene er gode og relevante til intervjuene. Jeg valgte å prøve ut mine spørsmål på en styrer med lang erfaring i barnehagen.

Hun begynte som assistent før hun utdannet seg til førskolelærer i 2013. I 2017 tok hun styrerutdannelse, og ble i august ansatt som styrer i barnehagen. Jeg valgte å sende spørsmålene på forhånd slik at hun fikk sett igjennom. Med tanke på en travel barnehagehverdag, valgte vi å ikke bruke like lang tid som de virkelige intervjuene.

Gjennom min pilot studie så jeg at spørsmålene jeg hadde ble for lite utdypende og flere av de gikk over hverandre. Jeg hadde også litt for mange. Jeg valgte derfor å forandre på noen av spørsmålene, og heller formulere de på den måten at de ble mer åpne.

3.4 Valg av informanter

Da jeg ønsker å finne ut hvordan pedagogene jobber med de stille barna og tilknytning i barnehagen ble valget av informanter fire pedagogiske ledere i fire ulike barnehager. Jeg valgte å ta fire ulike barnehager da jeg ønsker minst mulig påvirkning mellom de ulike informantene. Valget av pedagogiske ledere valgte jeg da det er disse som har hovedansvaret for det pedagogiske arbeidet på avdelingen, og alle var utdannet barnehagelærere. Dette gir svarene validitet. I leten etter informanter så jeg det var vanskelig å få dette til. Det var flere som takket nei, da de mente de hadde liten erfaring med disse barna, og bare opplevde barn som stille i tilvenningsperioden. Dette undrer jeg meg veldig over, da flere av disse har flere års erfaring i barnehagen og selv mener de aldri har vært borti disse barna. Dette støtter oppunder teorien om at disse barna kanskje ikke blir like godt lagt merke til som en skulle ønske de ble.

Nedenfor presenteres informantene i en tabell. Jeg ønsket også å få med erfaring og alder da dette er med på å styrke validiteten i oppgaven.

	Alder:	Erfaring:
Informant 1	41 år	16 års erfaring i barnehage, 10 år som pedagogisk leder
Informant 2	37 år	12 års erfaring i barnehage, 5-6 år som pedagogisk leder
Informant 3	27 år	5 års erfaring i barnehage, 2,5 år som pedagogisk leder
Informant 4	63 år	39 års erfaring i barnehage, 10 år som pedagogisk leder

3.5 Etske hensyn

Gjennom slike studier skal informantene informeres om prosjektet (Ringdal, 2013, s. 456). Ved informert samtykke får deltakerne i studien informasjon og gir videre en tillatelse til at prosjektet kan gjennomføres (Ringdal, 2013, s. 457). Informantene har rett til å vite at det er frivillig og delta, og at de kan trekke seg når som helst gjennom studien (Ringdal, 2013, s. 457). Dataene blir slettet med en gang hvis noen velger å trekke seg fra studien. Informantene får også informasjon om at all data som blir samlet blir anonymisert, og kan ikke spores tilbake til informantene. Jeg sendte på forhånd ut et informasjonsskriv sammen med intervjuguiden der dette var utdypet (vedlegg 1 og 2). I tillegg informerte jeg om deres rettigheter i forkant av intervjuet, og om det var noe som de ikke ønsket å snakke om i henhold til dette temaet.

4.0 Empiri

Empiri er data om virkeligheten som både består av objektive ting og subjektive oppfatninger (meninger, holdninger og verdier (Jacobsen, 2015, s. 17). I empirien vil jeg ta for meg data som kom frem via intervjuene, og vil dele den opp i kategoriene stille barn, relasjoner, tilknytning, trygghets sirkelen og selvbilde/ selvtillit.

4.1 Stille barn

Alle informantene var enige om at dette var barn som gjorde lite ut av seg, og var i faresonen for å kunne bli glemt i løpet av en dag, samtidig som det var flere ulike måter å være stille på. De stille barna var de som blant annet bevisst ikke valgte å være med i samlingsstund, men som kunne være aktive med andre barn, men stille rundt de voksne. Informant 3 sier at «dette er barn som er sjenerte, forsiktige og som er tilbaketrukne». Informant 4 forteller om ulikhetene i barn, og at stillheten situasjonsavhengig. Det er i hvilket kontekst barnet er i, om det er med bare voksne, bare barn, stor gruppe eller liten gruppe.

Alle informantene mente de hadde hatt stille barn i barnehagen på en eller annen måte, men måten barna uttrykte seg på var ulik. Det kunne være barn som var svært aktive rundt andre barn og i lek, men som i de voksnes nærvær var helt stille. Informant 4 forklarer at disse barna kan være passiv observerende, og tar lite initiativ til lek og samvær med andre barn. Informant 2 beskrev det som de barna som ikke hadde noe behov for å ytre seg, og at de sa ifra hvis det var noe å si ifra om. Informant 2 beskriver disse barna som lite deltakende på aktiviteter, lar seg styre i lek og som ofte setter seg for seg selv i lek. Informant 2 forklarer at noen har et ønske om å slippe oppmerksomhet «som krymper seg når de blir snakket til» (I2). Samtidig legger I2 til at de barna som krymper seg når de får oppmerksomhet, skal få oppmerksomhet. De skal utsettes for det de egentlig er redd for. Dette støtter også I3 «Jeg tror voksnes atferd og måten man snakker på har mye å si, ordvalg, toneleie og tempo».

For at de stille barna skal bli sett er det viktig at den voksne retter oppmerksomheten mot de stille og forsiktige på en god måte, motiverer og inviterer barnet inn i samspill. Informant 1 forklarer at de regelmessig går gjennom barna hvor alle skal si noe. Hos de barna som man ikke har noe «ringer det en varsellampe». I1 legger til at det er alltid en voksen på avdeling som har en relasjon til barnet som de andre ikke har. Informant 3 forteller at hun ikke har opplevd disse barna som stille mot sine foreldre, og ser viktigheten av et godt samarbeid mellom barnehagen og hjem som et godt utgangspunkt for å øke tryggheten hos barnet (I3).

4.2 Tilknytning

Videre fikk informantene spørsmål om hva de la i begrepet tilknytning og hva en trygg tilknytning egentlig er. Informantene mente at tilknytning er når barna er trygge på de voksne på avdeling og tar kontakt. Det ble også lagt til at når ungene er trygge, trygger dette også foreldrene. Det handler om den voksnes tilstedeværelse, og den relasjonen man får til hvert enkelt barn. En av informantene snakker også om den profesjonelle omsorgen, og at den kjærligheten i arbeidet med barn må komme innenfra og være genuin for å skape en god tilknytning. «Man må vise at den voksne er til å stole på og at man gir omsorg og er varm» (I4). Man må kunne møte barnet i alle følelsene, og hjelpe barnet med å regulere de.

Hva pedagogene ser på som en trygg tilknytning er når den voksne klarer å se behovet til den enkelte. Du må være tilstede, oppmerksom på alle uttrykk, også er det viktig å være tydelig (i2). Informant 4 snakker også om tydelige voksne ved å vise at man er den som mestrer, aksepterer sterke følelser og at vi er der for å mestre følelsene sammen med barnet. En av pedagogene legger også til for å skape en trygg tilknytning må det være stabilitet og man må bruke tid.

Informantene fikk videre spørsmål om hvordan trygghets sirkelen blir brukt i forhold til å skape tilknytning hos barna. Det var ulike svar når det gjaldt dette, og hos noen ble trygghets sirkelen mest brukt blant personalet som en bevisstgjøring. Det ble også sagt at den ble mest brukt hos de barna som avdelingen undret seg på, men viser også til at den kan bli glemt hos de barna som «glir gjennom dagen». De barna som man ser har et oppmerksomhetsbehov er egentlig utrygge, og hvis man ser dette gjennom trygghets sirkelen så ser man de trenger lading» (I2). De stille barna trenger også lading, men de lader jo ikke selv» (I2). Informant 1 forteller at de kan se det på humøret til barna når de trenger lading som sutring eller aggresjon. «Det er ikke alle som trenger å lade på et fang, men kanskje de trenger å bytte situasjon» (I1). Informant 4 forklarer at de bruker trygghets sirkelen ved å skape trygghet ved å la de prøve ut, gi oppgaver de kan mestre og tro at barnet kan mestre noe (I4). Informanten legger også til at man må tilby lading når det er behov fordi ikke alle kan lade selv. Tilbyr man lading, er det lettere å oppsøke det.

Videre fikk informantene spørsmål om andre metoder de bruker for å lage gode relasjoner og trygg tilknytning hos de stille barna. Flere av informantene svarte at de ikke har noen spesielle metoder utenom trygghets sirkelen. Men informant 1 fortalte om sin måte å inntone seg barna allerede fra småbarns avdeling. Ved å starte med et hei, og tilslutt kunne kile barnet. Dette ble en av de som knyttet seg best til informanten når barnet kom på hans avdeling. Å starte tilknytning tidlig ble derfor viktig. Informant 2 fortalte om viktigheten om tilstedeværelse i sitt personal, spesielt i oppstarten av nytt år og tydelige overganger og rammer. Ved å gjøre alle bevisst på at man er tilstede i øyeblikket er med å skape trygghet, samtidig som at de voksne må vise varme, omsorg, anerkjennelse og bekreftelse for hvert enkelt barn. Det er viktig å verdsette barnas ord og handlinger, respektere barna og deres behov. Å skape trygghet, felles opplevelser og aktiviteter, etablere lekegrupper, bruke bilder som beskriver gode samspill støtter oppunder å lage gode relasjoner for de stille barna. Hos de barna som ofte ønsker å ha med en voksen i lek, kan man legge opp til blant annet bord aktiviteter der det er naturlig at flere barn er med, mener informant 4. Informant 3 legger til at foreldrene skal bli sett, hørt og inkludert i arbeidet med sitt eget barn.

4.3 Relasjoner

Ingen hadde noen spesifikke planer for hvordan de jobbet med tilknytning og relasjon i barnehagen, men alle la vekt på at barna er barna som velger hvem som er sin trygge voksne. «Jo, større ungene er, jo viktigere blir det at den voksne som de viser at de er trygg på også er den de skal få lov til å knytte seg til» (I2). Det er litt naturlig hvem barna søker til faktisk, også må man bare passe på at ikke en voksen har alle barna» (I1). Informant 2 forklarer videre hvis de stille barna har valgt en voksen, så må de få lov til å være med den for å bygge oppunder en relasjon og den tilknytningen som de har sammen.

I et tilleggs spørsmål om primærkontakt svarer informant 2 at det ikke alltid er like lurt med primærkontakt. «Jeg er så redd for noen blir så oppslukt i sitt barn at de glemmer å tenke på de andre». Informant 4 derimot bruker alltid primærkontakt ved nye barn og ved nytt barnehageår hvis noen er utrygge. Enten det gjelder helt nye barn eller overgang til ny avdeling. Informant 3 forteller om tryggheten ved å dele i mindre grupper sammen med en trygg voksen slik at de på denne måten deler gleder, utforsker og utfordrer seg selv i lek sammen med andre. Man danner da også et felleskap gjennom prosjekter og arbeid. Informant 4 legger vekt på at relasjonsarbeid med barn er viktig «det er veldig viktig fordi det handler om trygghet, og da er det jo viktig at vi er der ungene er». Informanten legger videre til at man må følge tett på de barna som trenger det av ulike grunner, enten det er språk, utrygghet eller utagerende atferd.

Fokus på samhold, gruppefølelse og fellesskap er punkter som I4 vektlegger spesielt ved starten av et nytt år. «Det å være trygg på alle voksne og hverandre, og at man kan være trygg i gruppa, samtidig er det å være tydelige og varme voksne viktig i relasjonsarbeidet».

«Ungene vet faktisk at det er en ramme, og vi står for de rammene, samtidig som at man er varm».

Informant 4 la også til at barnehagen bruker kontaktbarometer hvert år i oktober hvor de sier litt om hvordan de opplever kontakten med hvert enkelt barn, og videre setter inn tiltak der det er behov. Videre fikk informantene spørsmål om hva de så på som utfordrende og hvordan de videre jobbet med dette. Informant 2 beskrev det som var mest utfordrende som de barna som virkelig ikke vil. De som man undrer seg over. Det er mye tankevirksomhet når det gjelder de stille barna.

Er det medfødt eller kommer det av noe?» (I2). Andre ting som var utfordrende var å finne grensen for oppmerksomheten som er vond og den som er viktig. Videre legger informant 2 til at det er viktig å kjenne barnet såpass godt at man vet hva barnet kan tåle. Informant 3 sier at de stille barna blir fort usynlige, og dette er utfordrende. De voksne må være oppmerksomme, og møte barnet på deres nivå og skape trygghet rundt alle situasjoner (I3). «Nok folk» er en stor utfordring mener I4. For å få til smågrupper trengs det nok bemanning og det å finne tid til smågrupper slik at det blir tett oppfølging. Informanten legger også til at det å finne «nøkkelen» til barna er utfordrende, og hva som skal til for å åpne de og finne de egentlige behovene.

Som en måte å komme inn på de stille barna legger informant 2 opp til at humor kan være en inngangsport til disse barna. «Når jeg har kjent de så godt, har jeg tørt å være litt sånn brå og tøff med de i den humoren for å få de til å forstå at nå er det morsomt» (I2). Noe som også blir sett på som utfordrende er når et barn knytter seg bare til en voksen, og en må bryte denne relasjonen hvis for eksempel denne trygghetspersonen er borte (I1). Er det noe som er utfordrende så bruker informant 4 undrings skjema som de videre tar opp på primærkontaktmøte for å få veiledning.

Tilslutt ble også foreldresamarbeid en viktig nøkkel i relasjonsarbeidet med de stille barna. «Man må snakke med foreldre, om hva som skjer hjemme, hva er det som ikke skjer hjemme.» (I2). Og på denne måten finne ut hvorfor og hva som eventuelt kan være årsaken til den stille atferden.

4.4 Selvbilde og selvtillit

Videre fikk informantene spørsmål om selvbilde og selvtillit. Dette var et spørsmål som flere syntes det var vanskelig å svare på, og som de måtte tenke nøye gjennom. Likevel var informantene enige om at selvbilde og selvtillit hang godt sammen, men som samtidig var veldig ulike. Selvtillit handler om en positiv selvoppfatning, at man stoler på seg selv og mener man er god nok. Informantene var enige i at barna kan være utrygge, og at selvbildet eller selvtilliten til barna må bygges opp.

Informant 4 legger til at dette er variabelt, «Noen ganger kan selvtilliten være lav, andre ganger grei, andre ganger lav i sammen med andre, men høy ellers, så det kan variere» (I4). Det kan være at barna føler de kommer til kort, og at det er noe de ikke mestrer. (I4).

Hva informantene gjorde for å bygge opp selvtilliten og selvbildet var ganske likt, og et ord som kom igjen hos alle var mestring. «Gi de ros der de mestrer, og bruke de tingene barna mestrer og bygge enda mer på dette» (I1). I4 snakker om mestringsfølelsen og viktigheten at de voksne er der å gir de denne følelsen. I tillegg er opplegg med smågrupper som gjør at de blir kjent med hverandre viktig, og å synliggjøre barnet i gruppa ved f.eks. å si navnet til barnet. I tillegg vil det å ha kontakt med foreldrene vesentlig også her med f.eks. at foreldrene også bygger oppunder slik at de styrker selvtillit. «Blikket til barna forteller så mye om deres egen mestring, og det er viktig å møte de i det» (I2). I4 opplever ofte at de stille barna kan bli glemt av de andre barna i leken fordi de er så tause og ikke har noe å bidra med. «Følelsen barna får når de ikke får det til, gir barna en låsning for å bli med videre i lek (I4). I4 legger også til at smågrupper på tur som stimulerer til annen lek ved f.eks. klatrestativ gir barna en følelse av at alle er med uten at barna snakker sammen. Informant 3 legger til at ved å ta barnet på alvor gjennom kommunikasjon og tilbakemeldinger i hverdagslige aktiviteter og lek, kan dette være med å styrke selvbildet og selvtilliten. Ved å gi barnet ros, gi barnet følelsen av å bli sett og tatt på alvor, og ved å bli møtt på en anerkjennende måte. Hun legger også til at de voksne må være gode rollemodeller for barna, og at man må være der hele tiden.

Av andre ting som informantene så på som viktig var at kunnskapen om de stille barna var for liten sett i forhold til andre atferder.

5.0 Drøfting

I drøftingsdelen vil jeg ta for meg de ulike funnene som kom frem i empirien i lys av problemstillingen min «Hvordan arbeider pedagogene med tilknytning hos de stille barna?». Her vil jeg presentere relevant teori rundt stille barn og tilknytning og sette dette opp mot mine empiriske funn. Jeg har valgt å dele drøftingsdelen inn i kategoriene stille barn, voksenrollen, organisering av barnegruppen, systematikk og observasjoner og foreldresamarbeid.

5.1 Stille barn

I empirien kom det frem fra alle informantene at de stille barna var de som var så stille at de var i faresonen for å bli «glemt» i løpet av en dag. Det var barn som kunne vise en ulik stillhet i forhold til hvilken situasjon og kontekst de befant seg i. Dette viser at det ikke nødvendigvis trenger å være biologiske forklaringer og personlighetstrekk, men noe med situasjonene som gjør at barna blir stille.

Slik som teorien sier kan barna bruke frykt som sin mestringsstrategi, og pedagogene må tilrettelegge miljøet slik at det kan påvirke barna positivt (Bru, 2011, s. 22).

Som tidligere skrevet lenger opp definerte Ingrid Lund denne stille atferden som opplevelser, følelser og tanker holdes innover mot en selv (Lund, 2012, s. 27). Alle informantene hadde samme syn på disse barna, men som informant 4 sier at barn er ulike, med ulike måter å være stille på. De stille barna var også de det var viktigst å legge merke til kom det frem i empirien «for det er jo de som fort kan komme til å gjøre seg selv usynlige». Dette stemmer med mye av det som står i teorien om de stille barna. Men slik Ingrid Lund beskriver det så er ikke disse barna innagerende og stille, men de viser denne atferden i situasjoner som er vanskelige for de (Lund, 2012, s. 25). Som pedagog skal man legge til rette for lek og læring i trygge omgivelser, og hvis det er situasjoner som gjør at barnet blir usikkert så skal pedagogen legge til rette for det.

Under intervjuene virket det som at flere av informantene hadde kunnskap om de stille barna, men samtidig virket det som at noen av de var usikre på hvem barna egentlig var. Det kom frem ulike formeninger om det var de barna som var tause og ikke snakket overhodet (selektiv mutisme), om det var de som bare var litt sjenerte i sin personlighet eller om det var de som gjemte seg bort, og ikke deltok på noen aktiviteter eller lek. Jeg opplever det som at pedagogene har for lite kunnskap om denne atferden, og derav hvordan de skal legge til rette for et best mulig miljø for barna.

5.2 Voksenrollen

De voksne er rundt barnet hele barnehagedagen, og hvordan den voksne nærmer seg barnet er av betydning. Dette sier også teorien noe om ved å bruke affektiv inntoning ved å nærme seg barnets følelser og kroppslige uttrykk (Askland, 2013, s. 32). Trygg tilknytning er når barn kjenner nærhet og trygghet ovenfor de rundt seg mente en av informantene. Men hvordan vet man at et barn føler nærhet og trygghet når dette ikke kan måles? I teorien mener Kvello (2010, s. 51) at ved mentalisering og ved å være emosjonell tilgjengelig, sensitiv og vise omsorg og trøst når barnet trenger det, skaper man nærhet og tilknytning (Kvello, 2010, s. 51). Teorien viser også at barnets følelsesmessige og sosiale evner utvikles når barnet får knytte seg til stabile voksne som reagerer sensitivt på barnets behov (Brandtzæg et al., 2013 s. 16). Jeg er usikker på om pedagogene i barnehagen klarer å legge til rette for dette i en travel barnehagehverdag, og spesielt for de barna som er stille og ikke gir uttrykk for sine emosjoner. Samtidig viser pedagogene at de vet viktigheten av at de må være nærme barna og møte de på deres nivå for å skape trygghet rundt alle situasjoner. Det virker som pedagogene har fagkunnskapen knyttet til dette, men det er vanskelig å vite om hvordan fagkunnskapen brukes i praksis.

I spørsmålene om hvordan pedagogene jobber med relasjoner og tilknytning kom det opp spørsmål angående primærkontakt. Det var ulike meninger om dette, og en av informantene så spesielt viktigheten av dette ved oppstart i ny barnehage. Ved at barnet har en tilknytningsperson i barnehagen kan det være lettere for barnet å «slippe taket». Den har sin trygge «havn» som det kan få bekreftelse og anerkjennelse av. Når den voksne kan konsentrere seg om et begrenset antall barn, er det større sjanse for å utvikle en god og nær relasjon (Bakken & Flaten, 2018). Som det kom frem i empirien «Jo, større ungene er jo viktigere blir det at den voksne som de viser at de er trygg på, også er den de skal få lov til å knytte seg til» (I2). «Det er litt naturlig hvem barna søker til faktisk, også må man bare passe på at ikke en voksen har alle barna» (I1). Det er veldig positivt at alle barna skal få velge «sin» voksen, men hvis det er slik at barna har en voksen som de er ekstra knyttet til kan dette også skape problemer for den voksne. Det kan være vanskelig å gi slipp på «sine» barn og den ekstra relasjonen man har sammen. Det er heller ingen systematikk i disse relasjonene, og noen barn kan ende opp med å ikke ha en voksen som de er ekstra trygg på. Man kan fort falle i «fallgraven» «jeg trodde at den andre hadde det».

Det å komme i en barnehage uten primærkontakt kan også påvirke barnet i flere retninger. Barnet har ingen spesiell tilknytningsperson som det vet det kan gå til, og jeg tenker at dette muligens kan bidra til skape usikkerhet og sjenanse hos barnet. Dette er selvfølgelig individuelt. Jeg har opplevd flere barn som har vært i barnehagen uten primærkontakt, og har blitt trygge og selvstendige barn, men som Ogden skriver er det å ha en primærkontakt med på å påvirke barnets relasjoner og bidra til positiv utvikling (Ogden, 2015, s. 65).

Det kom også opp ulike fremstillinger om hvordan man som voksen tar kontakt med barna. Skal man la barna få utvikle og observere verden i deres tempo, eller skal barna presses på oppmerksomhet som de kanskje ikke ønsker? Kirsten Flaten skriver om to ulike temperamentstyper som hun beskriver som BIS (behavioral inhibition system) og BAS (behavioral activation system)- temperament (Flaten, 2018, s. 62). Barn med BIS temperament har ofte en medfødt reserverthet mot sine omgivelser. De trenger rutiner og system i hverdagen, og liker å være forberedt på impulsive innspill (Flaten, 2018 s. 62).

Hvis barna blir utsatt for endringer eller stressede situasjoner, kan dette føre til reaksjoner som kan utarte seg i kroppslig ubehag for barnet. På en annen side er det viktig at barn får oppleve de negative følelsene, og ha en god rollemodell som er der å støtter barnet (Flaten, 2018 s. 33). Regulering av følelser er nødvendig for å opprettholde en god psykisk helse (Flaten, 2018, s. 33). I disse situasjonene er den voksne av stor betydning slik at han kan være der å støtte barnet. Med bakgrunn i dette tenker jeg at å presse barnet i situasjoner som kan være ubehagelig, kan føre til enda mer vegring.

På en annen side kan det å forberede barnet før slike situasjoner, som for eksempel samlingsstund hjelpe mye. Barnet får bearbeidet hva som skal skje og når det skjer. Kanskje dette barnet kan finne på noe annet når det er samling, eller kan få andre alternativer til samling.

I rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver står det at man som voksen skal man legge til rette for at barna kan knytte seg til hverandre og det personalet som jobber i barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 20). I empirien kom det frem at det å starte tilknytning allerede fra småbarnsavdeling var en god måte å lage trygge relasjoner. I tillegg skal man også sørge for at alle barn opplever trygghet og tilhørighet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 20).

Møller (2012, i Bakken og Flaten, 2018) mener at i en relasjon er det alltid den voksne som er ansvarlig for relasjonen, og derav også relasjonsbyggingen. Relasjonen mellom den voksne og barnet er dermed særdeles viktig i arbeidet. Det kom frem at barna kan være passiv observerende og tar lite initiativ, samtidig som at barna ikke hadde noe behov for å ytre seg (Bakken & Flaten, 2018). At barn ikke har behov for å ytre seg, høres for meg litt underlig ut. Slik det kom frem i teorien så har barn ulike personligheter, og de har ulikt temperament. Alle barn har et behov for å ytre seg, på en eller annen måte men det er kanskje måten den voksne eller andre barn tar initiativ til samspill sammen med barnet som er av betydning i disse situasjonene. Kan det å bygge opp tilliten og tryggheten i relasjonen til den voksne i små grupper bidra til at barnet selv velger å delta i aktiviteter?

5.3 Organisering av barnegruppen

Det kom opp i empirien at de ulike pedagogene hadde ulike måter å organisere barnegruppen på, og det vises til at det er flere utfordringer knyttet til dette. Flere av informantene ga uttrykk for at det å dele gruppen ga større muligheter for barna å danne relasjoner både med voksne og barn. Ved å ha en trygg voksen i mindre grupper skapes det en trygghet der barna kan utfordre seg selv, dele gleder og man er del i et fellesskap. Samtidig vil smågruppene også skape nye leker, der også de barna som har vansker for å bli med, deltar. Dette handler også om å legge til rette for situasjoner der barnet er trygg, slik det kom frem i empirien. Det kom også frem at det var viktig for pedagogene å være tilstede, være tydelige voksne, vise nærhet og trygghet, og det måtte være stabilitet og nok tid til å se hvert enkelt behov. Dette stemmer også overens med teorien som blant annet Nielsen et.al (2013) mente at økte kvaliteten i barnehagen. Barnehagen skal gi barna mulighet til å utvikle tillit til seg selv og andre, og den skal aktivt legge til rette for omsorgsfulle relasjoner (Kunnskapsdepartementet, 2017 s. 19). For at pedagogene skal jobbe med tilknytning hos de stille barna, er det også en forutsetning at barna er trygg i gruppa. Hvis barnet er trygg på en voksen, vil dette dessverre ikke gjøre at barnet er trygg når det er andre barn til stede. Om pedagogene jobber spesielt med dette er usikkert, men to av informantene la dette frem som noe viktig i arbeidet. For å støtte oppunder barna, vise de trygghet og varme, må de voksne være tett på og nærme i lek.

Informant 4 ser at nok bemanning er en stor utfordring, og for å få til smågruppene må det være nok tid og nok folk. På storbarnsavdeling med barn fra 3- 5 år er det normalt 18 plasser per avdeling (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 13).

I henhold til bemanningsnormen som ble vedtatt av Stortinget 31. mai 2018 skal grunnbemanningen være minimum én voksen per seks barn over 3 år, og derav vil voksentettheten være tre voksne per 18 barn (Utdanningsdirektoratet, 2018, s. 2). Men det er flere faktorer som er utfordrende. I løpet av en uke i barnehagen er det plantider, møter og eventuelt sykdom. Dette kan da føre til at en voksen blir borte fra avdelingen, og mulighetene for små grupper blir mindre. Dette vil derav gå på bekostning av barna som ikke får den oppfølgingen de har behov for. Hvordan skal man da som pedagog være tilstede for barna, og kunne se hvert enkelt behov under meg over.

Små barn trenger forutsigbarhet tydelige rammer og tydelige voksne (Barsøe, 2010 s. 124). Noen barn trenger at man viser tydelige overganger mellom ulike aktiviteter forklarer en av informantene. Det kan fort vise seg i uro hvis denne overgangen er stressende og barna ikke vet hva som skal skje. Dette kan også påvirke de barna som trekker seg tilbake fra gruppen. Usikkerhet og uforutsigbarhet kan påvirke barna, og dette skaper vonde situasjoner det kan være vanskelig å komme ut fra (Barsøe, 2010 s. 123). De voksne må arbeide med å finne opptre konsekvent, det må være samme regler fra dag til dag (Barsøe, 2010 s. 125).

5.4 Systematikk og observasjoner

Statistisk sentralbyrå viser at det i 2018 er 91,3 % av alle barn mellom 1-5 år som går i barnehagen (Statistisk sentralbyrå, 2018). Dette vil si at barna bruker mesteparten av sitt våkne liv fra de er 1- 5år i denne institusjonen. Dette viser hvor viktig det er at alle barn skal bli sett og hørt gjennom tiden de er i barnehagen. Barnehagen skal gjøre vurderinger om enkeltbarns trivsel og utvikling når det er nødvendig for å gi barnegruppa og enkelt barn tilrettelagt tilbud (Utdanningsdirektoratet, 2018, s. 39). Det kom frem i empirien at det er ulik praksis i barnehagene for hvordan de gjør sine observasjoner og systematiserer at alle barn blir sett gjennom sin tid i barnehagen. Det virker som at observasjonene blir mer gjort «tilfeldig» når de føler de ikke har nok kontakt med et barn, enn å faktisk dokumentere gjennom hele året deres relasjon og tilknytning til barnet. Informantene forklarer at de regelmessig bruker avdelingsmøtene til å gå gjennom alle barna. På en annen siden vil 1 times avdelingsmøte være nok tid til å gå gjennom eksempelvis de 18 barna som er på avdelingen? En av informantene legger til at det alltid er en voksen på avdeling som har en relasjon til barnet som ikke de andre har. Kan det forekomme at et barn ikke har denne tilknytningen til noen av de voksne, man tenker at en annen voksen kjenner barnet bedre enn meg? Det kom også opp bruken av kontaktbarometer som ble brukt i starten av hver høst der personalet skriver hvordan de opplever kontakten med det enkelte barn for videre å ta dette opp på avdelingsmøte. Er det noen barn som faller «utenfor» hos flere i personalet, settes det videre inn tiltak.

For at personalet skal kunne observere alle barn, trengs det tid og ressurser til dette. Da kommer man også inn på fagkompetansen til personalet.

Trygghetssirkelen var også en metode som det var uenigheter om hvordan ble brukt. Det ser ut som at bruken av metoden ligger mer under huden til personalet, enn at de tydelig vet hva de gjør og hvorfor. Dette kan gå på bekostning av barna, ved at personalet ikke har nok kompetanse til å se barnas behov. Brandtzæg et al., (2013, s. 63) skriver at de stille barna fort kan falle ned i den nederste sirkelen med utrygghet og motstand, og desto viktigere er det at personalet kan lese barnas behov. Slik det kom frem i empirien viste det seg at trygghetssirkelen fort kan bli glemt av de barna som «glir gjennom dagen», og blir mest brukt hos de barna som de undrer seg over.

Dette er skremmende med tanke på hvordan trygghets sirkelen fungerer ved bruk av støtte og anerkjenning av barna. Jeg forundrer meg over pedagogene som ikke undrer seg over de barna som er stille, men som tilsynelatende kan legge alt fokus på de barna med en mer utagerende atferd.

5.6 Leken som inngangsport

Flere av informantene ga uttrykk for at barna uttrykte seg på ulike måter, og noen barn kunne være svært aktive rundt andre barn og i lek, mens ved voksnes nærvær var helt stille. På den andre siden opplevde de også at barna kunne være passiv observerende, og dermed ikke deltok like mye i lek som de andre. Barna kunne ofte også bli styrt i leken, og ble dermed lite deltakende i bestemmelsene som ble tatt. Dette kan også være en av grunnen til at noen barn setter seg alene med aktiviteter. Kan det være at de tenker de vet de ikke mestrer leken og deres regler? Det kom frem ulike metoder å observere stille barn i gruppe som muligens ikke kommer seg like godt inn i lek med andre barn. Gjennom gode pedagogiske prosesser skal barnehagelæreren legge til rette for at barna skal utvikles gjennom utfordrende og engasjerende aktiviteter som styrker barnas læring og utvikling (Kunnskapsdepartementet, 2015, s. 7). Ved å tilrettelegge for blant annet bord aktiviteter kan barnet danne vennskap og samspill i en setting der det er andre krav til barnet. Det er ingen krav til lekekompetanse, men barnet kan føle seg som en del av gruppen. Men barna må også kunne hjelpes inn i annen lek. Rolleleken gir rom for barnet å øve på sin sosiale kompetanse og språkutvikling, og når barnet ikke klarer dette selv er det de voksne i barnehagen sitt ansvar å hjelpe (Barsøe, 2010, s. 188- 190). Den voksne må bli med inn i leken, være støttende for barnet når det trenger hjelp, og veilede det til å forstå reglene (Barsøe, 2010 s.188).

Det viste seg i empirien at det å finne barnets nøkkel for å låse det opp, og bli ordentlig kjent med barnets behov og følelser var utfordrende i arbeidet med de stille barna. Jeg tror at pedagogene ikke arbeider nok med å finne denne nøkkelen. Barna er fysisk en del av gruppen, men skaper ingen problemer og derav kan de miste fokuset til pedagogene.

Norges forskningsråd skriver i 2014 at femåringene i barnehagen blir snakket for lite med, og det var få åpne samtaler sammen med barna (Grønli, 2014). Har de ansatte i barnehagen egentlig nok kompetanse om relasjoner og tilknytning? Det hevdes i artikkelen at barnehageansatte kan for lite om relasjoner og tilknytning, og at det er for lite om dette i grunnutdanningen barnehagelærer (Grønli, 2014).

To av informantene snakker om humor og glede som en nøkkel for å nå inn til barna. Humor og glede er en stor del av en dag i hverdagen, og ved å tulle og tøyse sammen med barna skaper dette sterke bånd. Humor kan også være en lek som de stille barna kan være med i, men måten man bruker humoren er sentral. Skal man være raus i sin humor eller skal man ta det steg for steg? En annen måte og bruke lek og humor for å skape trygghet og rammer på deres premisser. I trygge omgivelser vil lek og glede også bidra til en god selvfølelse som støtter oppunder barnet.

Informantene så på mestring som et viktig stikkord i arbeidet med selvbilde og selvtillit. Det virket som at dette var et tema som alle pedagogene brukte mye både bevisst og ubevisst, og at humor lettet på arbeidet med det vanskelige. Ved at barna føler mestring i leken og i hverdagslige situasjoner kan dette bidra til å styrke selvtilliten. Dette kom også frem i teorien hvor Kvello skriver om tilbakemeldinger, mestringserfaring og aksept som stikkord for å styrke bildet av oss selv (Kvello, 2010 s. 54). Bildet av oss selv i reaksjonene på andre, er med på å styrke dette (Askland, 2013 s. 37).

5.6 Foreldresamarbeid

Det viser seg at foreldresamarbeid er viktig i arbeidet med tilknytning til barna i barnehagen. Som Haugen skriver så er de sosiale og emosjonelle båndene barna har til sine omsorgsgivere viktig i utviklingen av tilknytning (Haugen, 2015, s. 126). Dette betyr at foreldrene har en utrolig viktig jobb i barnets sitt liv og spesielt i de første leveårene. Jeg tror også at barnehagen i samarbeid med helsestasjon må legge til rette for veiledning for foreldre i forhold til dette temaet slik at alle barn har et best mulig utgangspunkt i livet. Dette nevnes også i Stortingsmelding nr. 19. Regjeringen ønsker å gi barn et godt utgangspunkt slik at de kan møte en fremtid preget av trygghet og optimisme (Kunnskapsdepartementet, 2015, s. 6). Barna må bli forstått og akseptert for at de videre kan vise empati, toleranse og omsorg ovenfor andre (Askland, 2013, s. 19). For at pedagogene i barnehagen skal kunne legge til rette et best mulig tilbud for alle barn, må man jevnlig ha kontakt med foreldrene. Foreldrene kan bidra ved å gi barnehagen informasjon som kan spille en stor rolle i arbeidet med de ulike barna. I tillegg vil dette også gi trygghet til barnet ved at barnehagen vet om ulike aspekter ved livet til barnet, hva det mestrer eller ikke mestrer i hjemmet.

6.0 Avslutning

I denne oppgaven har jeg tatt for meg problemstillingen «Hvordan arbeider pedagogene med tilknytning hos de stille barna?» Jeg har gjennom samtale med fire pedagoger i ulike barnehager fått et innblikk i deres arbeid i barnehagen, og deres tanker rundt dette temaet.

Det er ulike måter å jobbe med tilknytning hos de stille barna, og det er enighet mellom teori og praksis at disse barna fort blir oversett i en travel barnehagehverdag. Pedagogene har ulike måter å arbeide med tilknytningen på, men jobber ikke strukturert med dette. Det går som en naturlig ting i løpet av hverdagen, hvor alle har sine «veier» å komme inn til barnet. Når man jobber med de stille barna kom det frem at noen av det viktigste er at barna blir sett, anerkjent, vist trygghet og omsorg, og at pedagogene og de ansatte i barnehagen bygger oppunder barnet. Det må støttes gjennom vanskelige situasjoner, og oppmuntres til å mestre vanskelige ting. Barna må bli sett på deres premisser for hvert barn er ulikt, med ulike behov.

Tilslutt er foreldrene også en viktig faktor for å danne god tilknytning til barna. Foreldrene kjenner sitt barn bedre enn noen andre, og barnehagen må ha god dialog med hjemmet slik at barna får et best mulig utgangspunkt i barnehagen.

Gjennom denne oppgaven har jeg lært utrolig mye, og fått enda mer interesse for hvordan man kan arbeide med de stille barna. Jeg føler fremdeles at jeg ikke har fått ordentlig svar på hvordan pedagogene jobber spesifikt med disse barna, og jeg sitter igjen med nye spørsmål om temaet som jeg videre vil finne mer ut om.

Litteratur:

Askland, L. (2013). *Kontakt med barn- Innføring i barnehagelærerens arbeid på grunnlag av observasjon*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Bakken, A og Flaten, K. (2018). Korleis kan barnehagelærarar fremme god psykisk helse? *Psykologi i kommunen (nr.5)*. Hentet fra <https://psykisk-kommune.no/fagartikkel/korleis-kan-barnehagelararar-fremme-god-psykisk-helse/19.60>

Barsøe, L. (2010). *Ville og stille barn i barnehagen- Veier ut av låste atferdsmønstre*. Oslo: Kommuneforlaget

Beinset, J & Theie, T. (2011). Erfaringsutveksling- et møte mellom foreldre og Statped Vest. Hentet 25.oktober 2018 fra http://www.statped.no/globalassets/publikasjoner/statped-skriftserie/horsel-ve-beinset_theie-2011-statpedskriftserie98-utfordringer-undringer.pdf

Brandtzæg, I., Torsteinson, S & Øiestad, G. (2013). *Se barnet innenfra- Hvordan jobbe med tilknytning i barnehagen*. Oslo: Kommuneforlaget

Bru, E. (2011). Emosjonelt sårbare og sosialt passive elever. I U.V Midthassel, E.Bru, S.K. Ertesvåg & E. Roland (Red), *Sosiale og emosjonelle vansker – Barnehagens og skolens møte med sårbare barn og unge* (s. 18-22). Oslo: Universitetsforlaget

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6.utg). Oslo: Gyldendal Akademisk

Fardal, R. (2010). Relasjonen mellom barns tilknytning, tid og kvalitet. Hentet 20.desember 2018 fra <http://www.sakkyndig.com/psykologi/artikler/tilknytning.pdf>

Flaten, K. (2018). *Et helt vanlig barn*. Oslo: Cappelen Damm akademisk

Grønli, K.S. (2014, 4.juni). Voksne i barnehagen snakker lite med barna. Hentet 9. desember 2018 fra <https://forskning.no/barn-og-ungdom-kommunikasjon-pedagogiske-fag-sosiale-relasjoner/2014/05/voksne-i-barnehagen-snakker>

Haugen, R.(2015). *Barns utvikling i barnehagealder – En utviklingspsykologisk innføring*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Jacobsen, D.I. (2015). *Forståelse, beskrivelse og forklaring – Innføring i metode for helse og sosialfagene* (2.utg). Kristiansand: Høyskoleforlaget

Kunnskapsdepartementet. (2015). *Tid for lek og læring – Bedre innhold i barnehagen* (Meld. St. 19 (2015–2016)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-20152016/id2479078/sec4pp>

Kunnskapsdepartementet. (2017). Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Hentet fra <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

Kvello, Ø. (2010) Personlighetsutviklingen: Barnehagens rolle i den fascinerende dynamikken mellom samspill og biologi. I Kvello, Ø (Red.), *Barnas barnehage 2 – Barn i utvikling* (s. 27-64). Oslo: Gyldendal Akademisk

Kvello, Ø. (2010). Sosialisering i barnehagen: å rustes til å lykkes som samfunnsmedlem. I Kvello, Ø (Red.), *Barnas barnehage 2 – Barn i utvikling* (s.205). Oslo: Gyldendal Akademisk

Lund, I. (2004). *Hun sitter jo bare der! – Innagerende atferd hos barn og unge*. Bergen: Fagbokforlaget

Lund, I. (2012). *Det stille atferdsproblemet -Innagerende atferd i barnehage og skole*. Bergen: Fagbokforlaget

Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Ringdal, K. (2013). *Enhet og mangfold- Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (3.utg). Bergen: Fagbokforlaget

Statistisk sentral byrå. (2018, 4. april). Barnehager. Hentet fra 7. desember 2018 fra <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/barnehager>

Utdanningsdirektoratet. (2018, 18.juni). Bemanningsnorm og skjerpet pedagognorm – hvordan ligger barnehagene an? Hentet 8.desember 2018 fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/Statistikknotat-bemanningsnorm-barnehage/>

Utdanningsdirektoratet. (2017, 30.mars). Barn og ansatte i barnehager i 2016. Hentet 8. desember 2018 fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/barn-og-ansatte-bhg/gruppestorrelse-og-avdelingsorganisering>

Vedlegg 1:

Infoskriv til barnehage

Hei!

Jeg heter Silje Økland og går siste året på Barnehagelærer ved Høyskolen på Vestlandet. Jeg skriver fortiden en bachelor om de stille barna i barnehagen. Problemstillingen til oppgaven er slik:

«Hvordan arbeider pedagogene med tilknytning hos de stille barna i barnehagen?».

I denne oppgaven har jeg valgt kvalitativ metode med intervju av fire pedagoger i fire ulike barnehager. Jeg sender med spørsmålene som vedlegg, slik at informanten kan forberede seg til intervjuet.

Praktisk informasjon:

- Intervjuet er individuelt og vil bli tatt opp på mobil.
- Opptaket blir slettet etter bearbeidelse av data og innen 7.januar 2019.
- Alt vil bli anonymisert
- Intervjuet vil vare ca 30-40 min.

Jeg vil også informere om at det er mulig å trekke seg fra studien når som helst, og dataene vil da bli slettet med en gang.

Veileder: Mari Engesæter

Mari.Engeseter@hvl.no

Mvh. Silje Økland

Tlf: 926 17 595

Vedlegg 2:

Intervju guide

Stille barn

1. Hva legger du i begrepet stille barn?
2. Har dere/har hatt barn med innagerende atferd/ stille barn i barnehagen? Hvordan opplevde dere disse?
3. Hvordan jobber dere med relasjoner og tilknytning hos de eldste (3-5 år) barna?
4. Er det noe du ser som utfordrende i relasjonsarbeidet med de stille barna? Hvordan jobber dere videre med dette?
5. Hva legger du i begrepet tilknytning, og hva tenker du er en trygg tilknytning for barna?
6. Hvordan blir trygghetssirkelen brukt hos de eldre barna 3-5 år?
7. Har dere metoder som dere bruker for å lage gode relasjoner/trygg tilknytning hos de stille barna? Noe spesielt dere tenker ekstra over i relasjonen med disse?
8. Hva tenker du om selvbilde og selvtillit hos de stille barna?
9. Hvordan arbeider dere med å styrke selvtilliten til de stille barna?
10. Er det noe annet du vil tilføye?